

מפרט המבחן בעברית שפה שנייה לכיתות ו בבתי ספר לדוברי ערבית תשע"ח (2018)

המבחן בעברית שפה שנייה ייערך בשנת הלימודים תשע"ח ב-21 בפברואר 2018. מטרתו להעריך את מידת השליטה בשפה העברית בקרב תלמידי כיתות ו בבתי ספר לדוברי ערבית. המבחן מועבר במדגם של בתי ספר דוברי ערבית (בכיתה אחת או בשתי כיתות בכל בית ספר). הודעה בדבר ההשתתפות במבחן תועבר מראמ"ה לבתי הספר שבמדגם בדצמבר 2017.

מפרט המבחן מבוסס על שתי תוכניות לימודים:

- 1) תוכנית הלימודים לעברית כשפה שנייה בבתי הספר הערביים לכיתות ג-יב;¹
- 2) תוכנית הלימודים בשפה העברית לחינוך הדרוזי לכיתות ב-יב בחינוך הממלכתי.²

המבחן (הטקסטים, ההנחיות והשאלות) מנוקד ניקוד מוקל³ כפי שנהוג בספרי הלימוד.

שאלות המבחן הן מסוגים שונים, כגון שאלות רב-ברירה, שאלות התאמה, שאלות פתוחות, שאלות נכון/לא נכון, קלוז. כמה שאלות במבחן עוסקות בערכים, במעורבות וברלוונטיות לתלמיד. שאלות אלו מכוונות **שאלות עמ"ר**. מידע נוסף על אודות שאלות עמ"ר נמצא באתר המזכירות הפדגוגית.⁴

במבחן נבדקים חמישה תחומים בשפה העברית, ואלה הם:

1. הבנת הנשמע – האזנה (כ-15% מהציון במבחן)
2. דיוק בקריאה (כ-10% מהציון במבחן)
3. הבנת הנקרא (כ-40% מהציון במבחן)
4. הבעה בכתב (כ-15% מהציון במבחן)
5. ידע לשוני (כ-20% מהציון במבחן).

בעמודים שלהלן מתואר כל אחד מהתחומים האלה.

¹ מפרט תכנים והישגים נדרשים (פרק 4), עמ' 23–37 [כיתות ג–ד], עמ' 38–53 [כיתות ה–ו]. האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, ירושלים, התשע"ב.

² מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה, עמ' 12–25 [כיתות ג–ו]. האגף לחינוך דרוזי, אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, 2015.

³ ניקוד מוקל נוגע לטקסט שרובו מנוקד, חוץ מדגש קל באותיות ג'ד"ת או דגש חזק שאינו נשמע בהגייה (למשל דגש לאחר ה"א הידיעה).

⁴ לאתר המזכירות הפדגוגית בנושא **שאלות חשיבה ועמ"ר**:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/Portal/HahmamaHapedagogit/hasiva_omer.htm

1. הבנת הנשמע – האזנה⁵

הבנת הנשמע נבדקת באמצעות יחידות שיח קצרות (משפטים, טקסט קצר). יחידות השיח מושמעות לתלמידים ונלוות להן שאלות.⁶ יחידות השיח עשויות להיות מהסוגות או מתת-הסוגות האלה:

- דרשיח, שיחה
- תיאור
- דיווח על התרחשות
- דיווח חדשותי
- הוראות והנחיות.

2. דיוק בקריאה⁷

דיוק בקריאה נבדק באמצעות משפטים מושמעים ובאמצעות משפטים כתובים וזיהוי מילות מטרה. כדי לזהות את מילות המטרה נדרשת תשומת לב לעיצורים ולתנועות (לאותיות ולניקוד).

⁵ בתוכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: עמ' 31 [כיתות ג-ד], עמ' 48 [כיתות ה-ו];

בתוכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: עמ' 12 [כיתה ג], עמ' 15 [כיתה ד], עמ' 18 [כיתה ה], עמ' 22 [כיתה ו].

⁶ יחידות השיח והשאלות בהבנת הנשמע יושמעו לתלמידים בנגן תקליטורים. כל יחידת שיח ושאלה יושמעו פעמיים כדי שלתלמידים יהיה זמן מספיק כדי לבדוק את תשובותיהם ולוודא שהבינו את המשימה היטב.

⁷ בתוכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: עמ' 34 [כיתות ג-ד], עמ' 50 [כיתות ה-ו];

בתוכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: עמ' 13 [כיתה ג], עמ' 15 [כיתה ד], עמ' 21 [כיתה ה], עמ' 23 [כיתה ו].

3. הבנת הנקרא⁸

הבנת הנקרא נבדקת באמצעות יחידות שיח שונות: משפטים, טקסט קצר שאינו רציף וטקסט רציף שבו 280 מילים בערך. בטקסטים עשויים להיות רכיבים גרפיים, כגון תמונה, טבלה, מפה, והם עשויים להיות מעולמות השיח ומהסוגות האלה:

- שיח ספרותי (כגון סיפור קצר, אגדה, מעשייה, סיפור עם, משל)
- שיח עיוני (כגון טקסט מידע, ערך בלקסיקון, טקסט טיעון)
- תקשורת המונים (כגון טקסט מדריך או מפעיל – הוראות והנחיות)
- תקשורת בין-אישית (כגון הזמנה, ברכה, מסרון, דיווח).

לטקסטים נלוות שאלות בשלושה ממדי הבנה:

1. הבנת המשמעות הגלויה בטקסט / איתור מידע

- איתור פרטי מידע מפורשים בטקסט
- זיהוי קשרים מפורשים, כגון קשר של זמן וקשר של סיבה ותוצאה
- ארגון מחדש של פרטי המידע בטקסט, כגון סידור מידע ברצף, שיבוץ מידע בטבלה.

2. הבנת המשתמע מהטקסט / פרשנות והיסק

- הבנת הרעיון המרכזי או המסר המרכזי המשתמע מהטקסט
- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך הקשר
- הבנת מאזכרים
- הבנת קשרים לוגיים שאינם מפורשים בטקסט
- השוואה בין פרטי מידע או בין רעיונות
- אפיון דמויות בטקסט והיחסים ביניהן
- יצירת הכללות (כגון תכונות של דמויות, רעיון מכליל)
- הסקת מסקנות מהטקסט כולו או מחלקים ממנו.

3. יישום, הערכה וביקורת

- הבעת דעה אישית מנומקת בזיקה לטקסט (כגון דעה אישית על הנושא, על הדמות ועל מעשיה)
- הבנת התפקידים של רכיבי המבנה בטקסטים מילוליים וחזותיים (כגון כותרת, תמונה)
- שימוש במידע מהטקסט ויישומו בהקשרים אחרים.

⁸ בתוכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: עמ' 27–28 [כיתות ג–ד], עמ' 44–45 (כיתות ה–ו);

בתוכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: עמ' 12–13 [כיתה ג], עמ' 15–16 [כיתה ד], עמ' 19 [כיתה ה], עמ' 23 [כיתה ו].

4. הבעה בכתב⁹

הבעה בכתב נבדקת באמצעות משימת כתיבה של פסקה קצרה ולכידה, שבה 30 מילים בערך (כחמישה משפטים). הכתיבה היא לפי גריין (כגון טקסט קצר, איור, כותרת, תמונה) או בזיקה לטקסטים שבמבחן. אלה סוגי הכתיבה האפשריים:

- תיאור (כגון תיאור אירוע, מקום, תמונה, חפץ או דמות)
- דיווח על התרחשות
- דעה אישית מנומקת
- ברכה או הזמנה
- מכתב אישי
- מודעה.

בהערכת המשימה בהבעה בכתב ייבדקו רכיבים שונים של תוכן ומבנה ושל לשון כפי שמפורט להלן:

תוכן ומבנה

- רלוונטיות לנושא הכתיבה ולמטרתה
- התאמה לסוגה
- עושר רעיוני וגיוון תוכני
- בהירות
- לכידות (רצף לוגי וסמנטי בין מילים, בין משפטים ובין רעיונות הנוגעים לנושא מרכזי אחד) וקישוריות (קישור בין חלקי הטקסט וגיוון מסוים באמצעי הקישור).

לשון

- מורפולוגיה ותחביר (מבנה משפט תקני; התאם דקדוקי במין, במספר וביידוע; שימוש תקני במילות יחס ובמילות קישור)
- אוצר מילים ומשלב לשון (אוצר מילים עשיר ההולם שפה כתובה, לשון המתאימה לסוגה ולתוכן המשימה)
- כתיב תקני ללא הבחנה בין כתיב מלא ובין כתיב חסר (הפרדה בין מילים, כתיבה תקינה של צורני הנטייה)
- פיסוק (נקודה וסימן שאלה בסוף משפט).

⁹ בתוכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: עמ' 29–30 [כיתות ג–ד], עמ' 46–47 [כיתות ה–ו];

בתוכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: עמ' 13 [כיתה ג], עמ' 16 [כיתה ד], עמ' 19–20 [כיתה ה], עמ' 24 [כיתה ו].

5. ידע לשוני¹⁰

- ידע לשוני נבדק בזיקה לטקסטים או בלא זיקה אליהם. ידע לשוני עשויים להיבדק הנושאים האלה:
- סידור מילים לפי אל"ף-בית כפי שהן מסודרות במילון עברירעבי
 - הכרת מילות יסוד או הבנת מילות יסוד מעולמות התוכן של התלמידים, לרבות הפכים ומילים נרדפות¹¹
 - שימוש תקני בסוגי השמות (כגון שם עצם, שם תואר, שם גוף, שם מספר)¹¹
 - זיהוי והפקה של מילים מאותו שורש
 - הכרת סיומות (זכר, נקבה, יחיד, רבים) בשם ובפעל, שימוש תקני בהן ויכולת להטות צורות באופן תקני
 - התאמה במין, במספר וביידוע בין שמות עצם ובין שמות תואר; התאמה במין ובמספר בין שמות עצם ובין פעלים¹¹
 - שימוש תקני בצורת הפועל בבניינים האלה: קל, נפעל, פיעל, התפעל והפעיל¹¹
 - הבנת המשמעות של מילות קישור ושימוש תקני בהן¹¹
 - הבנת המשמעות של מילות יחס, שימוש תקני בהן ויכולת להטות אותן¹¹
 - שימוש בשם המספר (מאחת עד מאה) בזכר ובנקבה – במספר יסודי ובמספר סודר¹¹
 - כתיבת משפט תקני מבחינה תחבירית
 - זיהוי משפטים בדיבור ישיר ובדיבור עקיף¹¹
 - הכרת התפקידים של סימני הפיסוק האלה: נקודה, סימן שאלה, סימן קריאה, מירכאות, נקודתיים וסוגריים ושימוש תקני בנקודה ובסימן שאלה
 - כינוי קניין (שייכות)¹¹
 - זיהוי סמיכות, פירוק מבני סמיכות, יצירת מבני סמיכות.¹¹

¹⁰ בתוכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: עמ' 34–37 [כיתות ג–ד], עמ' 50–53 [כיתות ה–ו];

בתוכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: עמ' 13–14 [כיתה ג], עמ' 17 [כיתה ד], עמ' 21 [כיתה ה], עמ' 24–25 [כיתה ו].

¹¹ נדרשת יכולת להכיר את חלקי הדיבור ותפקידיהם או את רכיבי המשפט ותפקידיהם, אך לא נדרש שיום שלהם.